
בירור הלכות נר שבת ויו"ט

בסוגיות שבפרק במה מדליקין
ובשיטות הראשונים והפוסקים

תשע"ט
בני ברק

חלק מהדברים נכתבו שלא בעיון הראוי

beyrur@gmail.com

תוכן הענינים

ה.....	חיוב ההדלקה ומקומה
ה.....	חיוב ההדלקה וחיוב האכילה במקום האורה
ח.....	הדלקה בשאר החדרים ובמי שאינו נמצא בביתו
ט.....	שני בעלי בתים בבית אחד
ט.....	זמן ההדלקה והדלקה לצורך שבת
ט.....	זמן ההדלקה
י.....	הדלקה לצורך שבת ובהיה נר דלוק ועומד
י.....	זמן הדלקת נר יום טוב
יא.....	במה מדליקין
יא.....	פתילות שהאור מסכסכת בהן
יא.....	נר שעוה
יג.....	היוצא מן העץ
יד.....	פתילה שאינה מחורכת ובגד שהפכו לפתילה ביו"ט ובחול
טו.....	סמרטוטים
טו.....	שמנים שאינם נמשכים אחר הפתילה
טז.....	שמן שריפה
טז.....	שאר הפסולים להדלקה
יז.....	פסולי פתילות ושמנים בנר יום טוב
יח.....	עירב דבר שמדליקין בו בדבר שאין מדליקין בו
כא.....	הדליק מפתילות ושמנים האסורים
כא.....	ההדלקה
כא.....	הברכה
כב.....	קבלת שבת בהדלקת הנר

זמן הברכה ..... כג

הבהוב הפתילה ..... כד

הדלקה ברוב היוצא מן הפתילה ..... כד

הדלקה מנר לנר ..... כד

הדלקה במקום ההנחה ..... כה

אשה ששכחה להדליק ..... כה

כבה הנר ..... כה

חיוב ההדלקה ומקומה

שנינו בפרק במה מדליקין [שבת כה:]: ותזנח משלום נפשי א"ר אבהו זו הדלקת נר בשבת. ורש"י בדף כג: ד"ה שלום ביתו פירש שנר שבת הוא שלום ביתו מפני שבני ביתו מצטערין לישוב בחושך. ונראה מזה שהדלקת נר שבת היא משום עונג שבת, וכ"כ במפורש התוס' [כה: ד"ה חובה] והמאירי [כה:]: ולהלן יבואר שכן דעת מהר"ם מרוטנבורג. ולהלן יבואר שדעת השאילתות והרמב"ם והיראים והסמ"ג שהדלקת הנר היא מפני כבוד השבת.

ולעיל מיניה [כג:]: אמר רבא פשיטא לי נר ביתו [היינו נר שבת] ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף משום שלום ביתו. הרי שקניית נר להדליק בשבת קודמת לקניית נר חנוכה ויין לקידוש היום.

וכתב הרמב"ם פ"ה מהלכות שבת ה"א שאפילו אין לו מה לאכול שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק, ופירש המג"א סי' רסג סק"ד דהיינו שיש לו פת אך אין לו שאר מאכלים. וראה עוד להלן בדעת הרמב"ם.

וכתב הרמב"ם שהן אנשים והן נשים חייבים בהדלקת נר שבת, ובה"ב כתב שהנשים מצוות על דבר זה יותר מן האנשים, וזה כדשנינו במתני' [לא:]: על שלוש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר, ופירש הרמב"ם הטעם שהנשים מוזהרות ע"ז יותר כיון שהנשים מצויות יותר בבית.

ושנינו במשנה [לד.]: שלושה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה, וחד מינייהו הדליקו את הנר. ובגמ' מנא הני מילי אמר רבי יהושע בן לוי דאמר קרא וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא, פירש ר"ח שזהו המקור לחיוב הדלקת נר שבת.

חיוב ההדלקה וחיוב האכילה במקום האורה

ובמשנה [כד:]: שנינו רבי ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת, ואמרי' בגמ' [כה:]: מאי טעמא אמר רבא מתוך שריחו רע גזירה שמא יניחנו ויצא, אמר ליה אביי ויצא, אמר ליה שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה. ופירש רש"י חובה – כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא בפרק בתרא דיומא. והיינו שזהו "מפני כבוד השבת" שאמר רבי ישמעאל, שאין כבוד השבת שיאכל בחוץ של במקום האורה.

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

והתוספות פירשו וז"ל, הדלקת נר בשבת חובה – פירוש במקום סעודה, דחובה היא שיסעוד במקום הנר משום עונג, עכ"ל. וצ"ב שהרי טעמיה דרבי ישמעאל הוא מפני כבוד השבת ולא משום עונג שבת. ואפשר דמשום עונג צריך להדליק עיקר הנר [כדבריהם בד"ה חובה] ולסעוד במקום האורה, ומשום כבוד צריך שיאכל דווקא לאור הנר שהדליק לשבת ולא לאור הלבנה ושאר אורות. ולכן אמר רבי ישמעאל דבעטרן חיישינן שיניחנו ויצא ויאכל סעודתו בחוץ ואין זה כבוד השבת, וע"ז פירשו התוס' ששורש הכבוד במה שאוכל סעודתו לאור נר שבת דווקא הוא במה שחובתו לאכול במקום אורה משום עונג שבת וע"ז חל החיוב שתהיה האכילה לאור נר שבת מפני כבוד השבת. ולפי"ז 'שמא יניחנו ויצא' הוא אפילו אם אוכל מבעוד יום שאם יניחנו ויצא אינו מבטל מצות עונג שבת כיון שאוכל לאור היום, אך מ"מ מבטל מצות כבוד השבת, ולכן צריך לאכול לאור נר שבת דווקא.

אך המרדכי [רמז רצד] הביא בשם מהר"ם שאם אוכל מבעו"י יכול לצאת ולאכול בחוץ "משום דנר שבת אינו אלא משום שלא יכשל בעץ או באבן והרי יש לו אורה גדולה", והביא שגדול אחד הנהיג כן בגרמייזא. ולדעתו צ"ל דעיקר חיוב ההדלקה הוא משום שלום ביתו שהוא מטעם עונג שבת, וכבוד השבת הוא שלא יהיה נר השבת באופן שודאי לא יוכל לאכול לאורו מפני ריחו הרע, ואם הדליק את הנר באופן שאפשר לאכול לאורו הוי כבוד שבת. ומ"מ יכול לאכול בחוץ אם מקיים מצות עונג שבת שאוכל באור ולא בחושך [ומ"מ השו"ע בס"י רסג ס"ט כתב כהאגודה שאם אין הנרות דולקים עד הלילה הוי ברכה לבטלה [ויבאר להלן], וה"ט דהנרות נועדו להשתמש בהם ולא דווקא שימוש של אכילה אלא כל שימוש שהוא. ונראה דזהו טעמיה דהמטה משה סי' תיט שכתב שהקידוש יעשה בתוך הבית דווקא ולא בחוץ. מיהו אפשר דס"ל כהשיטה שהובאה ברא"ש בפרק ערבי פסחים סי' ה ועי' בשו"ע סי' רעג ס"ז].

והרמב"ם פ"ה מהלכות שבת ה"א כתב שהדלקת הנר היא בכלל עונג שבת, ובפ"ל ה"ה כתב דיהיה נר דלוק לכבוד שבת. ונראה הביאור בדעתו דעצם חיוב ההדלקה הוא מפני כבוד השבת, וחיוב האכילה לאור הנר הוא מפני עונג שבת, וז"ש הרמב"ם בפ"ה ה"א "אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת" ומיירי כשיש לו פת כמ"ש המג"א סי' רסג סק"ד, וכוונת הרמב"ם דאף שאין לו מה לאכול מלבד פת וחסר לו במצות עונג שבת [כמ"ש בפ"ל ה"ז דזהו עונג שבת] מ"מ הדלקת הנר אף היא בכלל עונג שבת, וא"כ תחת שיאכל מאכלים רבים בחושך יאכל פתו באור "שזה בכלל עונג שבת" ולא גרע מאכילת מאכלים. ולכן בפ"ה

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

ה"א כתב הרמב"ם שזהו עונג שבת כיון דמיירי על האכילה במקום הנר שהיא משום עונג שבת, ובפ"ל ה"ה מיירי על עיקר חיוב ההדלקה שהיא משום מצות כבוד השבת.

וכדברי הרמב"ם שעיקר חיוב ההדלקה הוא מפני כבוד השבת כן מבואר בשאלות דרב אחאי [ריש שאלתא סג וריש שאי' קכב] שכתב שצריך להדליק משום יקרא דשבתא, וכ"כ היראים [סי' תכט] והסמ"ג [עשין ל].

וברש"י נראה דחיוב האכילה במקום האור הוא משום כבוד שבת, שכתב שאין סעודה חשובה אלא במקום אור ומלשון 'חשובה' משמע משום כבוד ולא משום עונג. ואפשר דס"ל כמהר"ם שהובאו במרדכי שאין צריך לאכול לאור נר שבת דווקא אלא שצריך לאכול באורה ולא בחושך ואפילו באור יום [אך בדעת התוס' א"א לבאר כן דא"כ כבוד מאי שיאטיה במקום עונג] וצ"ע. וכבר נתבאר למעלה דדעת רש"י כתוס' שעיקר חיוב ההדלקה הוא משום עונג שבת.

ורבינו משולם בס' הישר לר"ת [סי' מז] כתב שאין לברך על הדלקת נר שבת כיון שאין הדלקתה גמר מצותה ואין הדלקתה אלא כדי להאיר בלילה, והיינו בשעת הסעודה כמו שהביא המרדכי [שם] משמו, ומבואר שהמצוה היא להדליק ולאכול לאור הנר שהדליק, ונראה פשוט דרבינו משולם פליג על המהר"ם וס"ל דאין לאכול לאור היום אלא צריך לאכול לאור נר שבת דווקא ובוזה נגמרת מצותו. והמרדכי הביא שר"י השיב על טענת רבינו משולם דכבר כשמדליק הוי גמר המצוה שאפשר מיד להשתמש בבית ולהכין את הסעודה. ור"ת [ס' הישר סי' מח] השיב לרבינו משולם דגמר מצות הדלקת נר שבת הוא מיד בשעת ההדלקה דמיד הוי שלום ביתו וכבנר חנוכה, ולפמש"נ רבינו משולם פליג וסבר שבנר שבת המצוה להדליק ולאכול לאור הנר שהדליק משא"כ בנר חנוכה שאין המצוה אלא להדליק.

וכל זה לדעת רבי ישמעאל דאין מדליקין בעטרן משום שמא יניחנו ויצא, ופסקינן כוותיה, אך צ"ע בדעת חכמים שמדליקין אף בעטרן אם ס"ל שאין צריך להדליק במקום הסעודה או שצריך להדליק במקום הסעודה אלא דלא חיישינן שמא יניחנו ויצא.

ונמצא שעיקר חיוב ההדלקה לרש"י ותוס' ומהר"ם מרוטנבורג והמאירי הוא משום עונג שבת ולהשאילתות והרמב"ם והיראים והסמ"ג הוא מפני כבוד השבת, וחיוב הדלקת נר במקום הסעודה דווקא הוא מפני כבוד השבת כדברי רבי ישמעאל וצ"ע בדעת חכמים, ומקום אכילת הסעודה הוא למהר"ם בכל מקום ואפשר דכן דעת רש"י וצ"ע, ולתוס' ורבינו משולם צריך לאכול אור נר שבת דווקא.

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

כתב מהרי"ל בתשובה סי' נג בשם האגודה שהמדליקים בבית ואוכלים בחצר [דשרי כמש"נ מהמרדכי בשם מהר"ם] אם אין הנרות ארוכים כדי שידלקו עד הלילה הוי ברכה לבטלה, שהרי אינו משתמש לאור הנרות כלל, וכן פסק השו"ע [ס"ט]. וכתב המג"א סק"ז דאפשר דאם במקום שמדליק היה חושך ומשתמש שם שימוש כל שהוא לא הוי ברכה לבטלה דעכ"פ משתמש לאור הנר.

הדלקה בשאר החדרים ובמי שאינו נמצא בביתו

המרדכי [רמז רצד] הביא בשם מהר"ם מרוטנבורג שבחורים ההולכים ללמוד מחוץ לביתם צריכים להדליק נר שבת כדי שלא ייכשלו בעץ ואבן, ומדליקים בברכה [ועי' בה"ל סי' רסג ס"ז דבחורים היינו אף בנושי שאשתו מדלקת עליו בביתו], אך מי שהוא אצל אשתו א"צ להדליק ולברך. ומבואר דדעת מהר"ם שיש חיוב להדליק בכל בית כדי שלא ייכשל בעץ ואבן, וכתב המג"א סי' רסג סק"א [ועי' לבושי שרד] שמכאן מוכח שצריך להדליק בכל חדר וחדר כדי שלא ייכשל בעץ ואבן וכמו מי שנמצא מחוץ לביתו שמדליק במקומו אף שאשתו מדליקה עליו בביתו. אמנם מפורש במהר"ם שבמרדכי שאין מברכים אלא ברכה אחת בכל בית, וצ"ל דהיינו טעמא כיון שהחיוב הוא להדליק 'בכל בית', אלא שצריך שכל הבית יהיה מואר ולכך אם יש חדרים הרבה מתקיים חיוב ההדלקה בבית ע"י שמדליק בכל חדר אך כולו חדא מצוה.

אורח שיש לו חדר בפני עצמו פשוט שצריך להדליק ולברך בחדרו, ואף אם אשתו מדלקת עליו בביתו, שהרי הוא מצווה שיהיה אור בחדרו. וכן מוכח בב"י סי' רסג בדעת ראבי"ה דהיינו דווקא כשאין לו חדר מיוחד, וכהמרדכי בשם מהר"ם כמש"נ מהביאור הלכה. וכתב המ"ב סקכ"ט שאף אם אינו אוכל בחדרו אלא בחדר של בעה"ב מברך על הדלקתו בחדרו, וכן דקדק הלבוש"ר מהמג"א סק"ג.

ואורח שאין לו חדר בפני עצמו, כתב ראבי"ה סי' קצט שאם אשתו מדלקת עליו בביתו אינו צריך להדליק שהרי חיוב הגברא על המשפחה קיים וביתו שנמצא בו כעת ג"כ מואר, ואם אין אשתו מדלקת עליו בביתו כתב הראבי"ה שאם בעה"ב נותן לו המגורים בחינם קרוב הדבר בעיניו שישתתף עמו בפריטי [ופרטי הלכות ההשתתפות נתבררו בבירור הלכות חנוכה יעו"ש]. וכתב המ"ב סקל"ג שעפ"י המג"א ריש סי' תרעז ה"נ אם סמוך על שולחן בעה"ב אפשר דא"צ להשתתף, ואם בעה"ב משכיר לו את המגורים ידליק בפני עצמו כיון שנחשב שדר בפני עצמו.

שני בעלי בתים בבית אחד

שני בעלי בתים הדורים בבית אחד כתב הראב"ה דדמי למאי דאמרינן בנר חנוכה שהמהדרינן נר לכל אחד ואחד וכ"ש לשני בעלי בתים שידליק כל אחד בפני עצמו, והיינו שאף שחיוב הבית מתקיים ע"י אחד מהם מ"מ חיוב הגברא על המשפחה אינו מתקיים אלא אם מדליק כל בעל בית בפני עצמו, וצ"ע בדעת ראב"ה אם בעה"ב השני שבאותו בית צריך לברך על הדלקתו. ונראה דאם סמוכים על שולחן אחד ישתתפו בפריטי.

והשה"ג על המרדכי [רמז רעג] הביא שמהר"ח או"ז נסתפק אם מברכים על תוספת אורה דהיינו על הדלקה שניה באותו בית או שמא לא נתקנה עיקר המצוה אלא על עיקר האורה ובעה"ב השני אף שמחויב להדליק משום חובת גברא מ"מ אינו מברך. והמהרי"ל בתשובה סי' נג כתב שמברכים אף על תוספת אורה דכל מה שמתווסף אורה יש שלום בית טפי ונמצא שמוסיף בעצם המצוה שתקנו לברך עליה. והגר"א בביאורו לשו"ע כתב טעם השיטות שמברכים על תוספת אורה "שכל אחד מצוה", וצ"ע אם כוונתו כמהרי"ל שכל אחד מקיים את עיקר המצוה או"ד כוונתו שאף שתוספת אורה אינה מוסיפה בשלום בית ואינה מעיקר המצוה מ"מ מברכים עליה משום שהיא קיום מצות הגברא. והשו"ע ס"ח כתב שנכון להזהר בספק ברכות ושלא יברך הבעה"ב השני המדליק באותו בית, והרמ"א כתב שאין אנו נוהגין כן אלא מברכין.

זמן ההדלקה והדלקה לצורך שבת

זמן ההדלקה

שנינו [כה:] דביתהו דרב יוסף הות מאחרת ומדלקת לה, אמר לה רב יוסף תניא לא ימיש עצמוד הענן יומם ועמוד האש לילה מלמד שעמוד ענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן, סרה לאקדומה אמר לה ההוא סבא ובלבד שלא יקדים ולא יאחר. ובמתני' לקמן [לד.] שנינו ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מדליקין נר שבת, שאין מדליקין בבין השמשות. ופירש רש"י [כה:] שלא יקדים – דלא מינכרא שהיא של שבת, והמאירי פירש משום דהוי שרגא בטיהרא.

וכתבו התוס' בברכות [כו. ד"ה דרב] אההיא דרב צלי של שבת בערב שבת דשרי ליה להקדים הדלקתו כיון שקיבל שבת מיד, ונמצא דהיכא שמקבל שבת מיד שרי לאקדומי וכ"פ השו"ע סי' רסג ס"ד וכתב דבלבד שלא יקדים לפני פלג המנחה דאז א"א לקבל

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

שבת, וכל זה נחא כפירוש רש"י שלא יקדים כיון שאינו ניכר שהוא לצורך שבת ואם מקבל שבת מיד ניכר שהוא לצורך שבת, אך להמאירי צ"ע היאך הקדים רב את הדלקתו והא הוא שרגא בטיהרא.

הדלקה לצורך שבת ובהיה נר דלוק ועומד

התוס' [כה: ד"ה חובה] הביאו את דברי רבינו משולם [בעילום שמו] שאין לברך על הנר כיון שאם היה דלוק ועומד א"צ לכבותו ולחזור ולהדליק, ותוס' כתבו דאין מזה ראייה שאין מברכין עליו אם לא היה דלוק ועומד והביאו ראיות לכך, ואח"כ כתבו דעוד נראה לר"ת שאם היה דלוק ועומד צריך לכבותו ולחזור ולהדליק וכדברי ההוא סבא שלא יקדים דשמע מינה שאם הקדים לא מהניא הדלקתו וצריך לחזור ולהדליק [וראה להלן בדין הברכה בביאור מחלוקתם בזה]. וצ"ע בדעת המאירי שלא יקדים משום דשרגא בטיהרא מאי אהני אם הקדים אם צריך לכבות ולחזור ולהדליק או"ד יצא ידי חובתו בהדלקתו.

ונחלקו האחרונים בכוונת ר"ת, שהגרעק"א בהגהותיו לשו"ע פירש שכוונת ר"ת להוכיח מההיא דלא יקדים להיכא שהדליק שלא לצורך שבת שלא יצא וצריך לכבות ולחזור ולהדליק, ואם הדליק לצורך שבת אף אם הקדים א"צ לכבות ולחזור ולהדליק ואף אם לא קיבל שבת לאלתר. והדה"ח [להנתיבות], הלכות הכנסת שבת זמן הדלקת הנר וקבלת שבת סעיף ג] והגר"ז [סי' רסג ס"ו] פירשו שכוונת ר"ת דהיכא שהדליק מוקדם כל היכא שאינו מקבל שבת לאלתר כהתוס' בברכות לא מינכרא שהיא לצורך שבת, ואפילו אם הדליק לצורך שבת. ודברי רעק"א תמוהים דהא בתוס' בברכות מוכח כהדה"ח והגר"ז שדווקא אם מקבל שבת מיד שרי להדליק מוקדם, וגם אין הוכחה בתוס' בדף כה: שכוונת ר"ת להוכיח שצריך להדליק לצורך שבת דווקא שהרי על טענת רבינו משולם כבר השיבו התוס' והוכיחו דאף אם א"צ לכבות ולהדליק אפ"ה אם לא היה דלוק ועומד צריך לברך על הדלקתו וכמו שהוכיחו מכיטוי הדם ועוד, וא"כ יתכן דמ"ש ר"ת בסוף דבריהם הוא ענין חדש. וכן בס' הישר לר"ת סי' מח בתשובת ר"ת לרבינו משולם השיב לו תחילה להוכיח שאפילו אם אינו מכבה ומדליק כשמדליק צריך לברך ואח"כ כתב דהנשים נוהגות לחזור ולהדליק. וצ"ע.

זמן הדלקת נר יום טוב

כתב המאירי [כד: לגבי אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט] שאין דרך להדליק נר יו"ט מבעוד יום, וכ"כ החת"ס בחידושי שם, ודלא כאשת הדרישה [שהובאו דבריה בהקדמת בנה לטור יו"ד] שאף נר יו"ט יש להדליק מבעוד יום.

במה מדליקין

במשנה בריש פרק במה מדליקין [שבת כ:] נמנו הפתילות והשמנים שאין מדליקין בהן, ובגמ' [כא.] אמר רבה פתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מפני שהאור מסכסכת בהן ופירש רש"י שהאש קופצת או סובבת סביב הפתילה, שמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן מפני שאין נמשכין אחר הפתילה. ופירש"י לגבי שמנים שלכך חיישינן שמא יטה את הנר כדי שימשך השמן אחר הפתילה, וכ"כ הרמב"ם פ"ה מהלכות שבת ה"ח הן לגבי פתילות והן לגבי שמנים, אמנם בפיה"מ כתב שאסור להדליק בפתילות ושמנים אלו כיון שהאש תהיה חלשה וחיישינן שיניח הנר בפנים ויצא ויאכל סעודתו בחוץ והמצוה להדליק במקום שאוכל וכמבואר בגמ' [כה:] שלכך לרבי ישמעאל אין מדליקין בעטרן.

ועוד שנינו במשניות בהמשך הפרק שלדעת חלק מהתנאים יש פסולים נוספים מטעמים אחרים, וכמו שיבואר.

פתילות שהאור מסכסכת בהן

ואלו הפתילות שאסרו חכמים במשנה [כ:] להדליק בהן מפני שאין האש נתלית בהן אלא קופצת עליהן או סובבת סביבן: לכש – הצמר שיש בעץ ארוז בין הקליפה לעץ; חוסן – פשתן דק שאינו מגופץ דהיינו שאינו מפורר לחוטים; כלך – בגמ' אמר שמואל שאלתנהו לכל נחותי ימא ואמרי כולכא שמיה, ולרב יצחק בר זעירא הוא פסולת של משי הנקרא גושקרא, ולרבין הוא מטכסא, ולאביי שירא פרנדא ולחד לישנא איתותב אביי דכלך אינם שיראים; פתילת האידן – צמר שיש בערבה בין הקליפה לעץ; פתילת המדבר – שברא שהוא כמין צמר ארוך; ירוקה שעל פני המים – ירוקת הנוצרת סביב הספינה העומדת במים זמן רב במקום אחד. כל אלו אין עושים מהם פתילה להדליק בה נר שבת כיון שהאש אינה נתלית בהן יפה. ומבואר בברייתא שגם אין לעשות פתילה מצמר ומשיער, ובתוס' [ד"ה ותנא] מבאר שנחלקו תנא דמתני' ותנא דברייתא בטעם האיסור, שלתנא דמתני' אסורים מצד שהשיער נחרך והצמר מתכווץ ואינם נדלקים כלל ולתנא דברייתא אסורים מטעם שהאש מסכסכת בהן ואינה נתלית בהן יפה כשאר פסולי פתילות דמתני'.

נר שעוה

שעוה נשנית במשנה בין פסולי שמנים [כמו שיבואר להלן], והגמ' הביאה ברייתא דעד ירוקה שעל פני המים הוא פסולי פתילות ומזפת ואילך פסולי שמנים, ואמרי' גמ' דשעוה

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

איצטריכא ליה דמהו דתימא לפתילות נמי לא חזיא קמ"ל. ופירש רש"י שעה איצטריכא ליה לפי שרגילין לעשותה כמין פתילה ארוכה והפתילה לתוכה כמו שאנו עושין, והיינו שכורכים השעה סביב הפתילה, וקמ"ל הגמ' דכה"ג מותר כיון שאין השעה ניתנת בנר [כהנרות שלהם שהניחו בתוכם שמן] במקום שמן אלא היא משמשת כפתילה. וכן דעת תוס' [ד"ה עד כאן] והרא"ש [סי' א] ובעל המאור שמותר לכרוך שעה סביב הפתילה ולהדליק, וכן הביא הרשב"א בשם רבינו יונה. אך התוס' הביאו שבני נרבונה אוסרים זאת ומפרשים דמהו דתימא שאסור אף להניח שעה בתור הנר יחד עם שמן כשר קמ"ל דאין אסור אלא כשנותר בנר רק שעה אך אם מוסיף שמן שפיר דמי. וכעיקר דעתם דנר שעה אסור כן דעת הרמב"ן במלחמות, והביא הרמב"ן שכ"כ הרי"ף בתשובה, והר"ן הביא שכן כתב אף רב שרירא גאון בתשובה. אמנם הרא"ש למד בדעת הרי"ף בהלכותיו כרש"י ותוס' דנר שעה כשר.

והתוס' הקשו על חכמי נרבונה שהרי שנינו [כא.]. שאין לכרוך דבר שמדליקין בו עם דבר שאין מדליקין בו וכמו שיבואר להלן במקומו וא"כ אין ליתן שמן ושעה יחד בנר, ואולי דעת חכמי נרבונה כמו שהציע הרשב"א דנר שעה שלנו שפיר האש נמשכת אחר הפתילה אלא דגזרינן אטו שעה בתוך הנר בלא פתילה ובתערובת לא גזרו משום דהוי גזירה לגזירה וכדברי רב ברונא [כא.]. לגבי חלב מהותך וקרבי דגים שנמחו. אמנם כבר הרשב"א כתב ע"ז שזהו דוחק דא"כ הו"ל לרב ברונא לכלול בדינו גם את השעה שאדם נותן לתוכה שמן כל שהוא ומדליק.

ואפשר שרב שרירא גאון והרי"ף בתשובה והרמב"ן סברי כמ"ש בשה"ג שכוונת הגמ' דמכאן ואילך פסול שמנים שמותר לעשות את השעה לפתילה ממש, וכן נראה בלשון הרי"ף בתשובה [סי' טז, שהביא הרמב"ן דלעיל] שכתב "ודאמר שעה איצטריכא ליה שאם עשה פתילות שעה בנר ונתן עליה שמן והדליקה מותרת" ומשמע כהשה"ג, וכן פירש בדעתו המ"מ פ"ה משבת ה"ח, ועי' במ"מ שכתב שכנראה היו יודעים איך לעשות מהשעה פתילה. והמאירי כתב שזה לא יתכן כיון שהשעה ניתנת וא"א לעשות ממנה פתילה.

ובדעת הרמב"ם בנר שעה נחלקו המ"מ ומרן בכס"מ ובב"י, שהמ"מ פ"ה משבת ה"ח כתב בדעת הרמב"ם שכריכת שעה סביב הפתילה אסורה כרב שרירא והרי"ף בתשובה והרמב"ן וחכמי נרבונה, ואין מותר אלא פתילה הנעשית היא עצמה מהשעה [כמ"ש] שכן ביאר אף בדעת הרי"ף בתשובה, ודקדק כן מדלא הביא הרמב"ם היתר פתילת שעה. ונמצא שלהמ"מ דעת הרמב"ם כרב שרירא והרי"ף בתשו' וחכמי נרבונה

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

והרמב"ן דכריכת שעה סביב הפתילה אסורה אלא שעשיית פתילה עצמה משעוה מותרת. ובכס"מ ובב"י סי' רסד כתב דאין ראייה מסתימת הרמב"ם כיון שאין דרכו להזכיר מה שלא נזכר בגמ', וכתב בב"י שיש לפסוק כהרא"ש שכתב אף בדעת הרי"ף בהלכותיו כן, ולא חילק הב"י כלל בין כריכת שעה סביב הפתילה לבין עשיית הפתילה עצמה מהשעוה כהמ"מ והשה"ג וכנראה כיון שאין יודעים איך לעשות זאת וכהמאירי שלא חש לפירוש זה [ומ"ש הב"י שהרא"ש הביא את תשובת הרי"ף ואעפ"כ למד בדעתו כרש"י ותוס' הוא תמוה כי הרא"ש לא הביא אלא את תשובת הגאונים מספר העיתים ולא את תשובת הרי"ף, וגם מ"ש הרא"ש בדעת הרי"ף אינו מוכרח כ"כ בדעתו וכפה"נ לא ראה הרא"ש את דברי הרי"ף בתשובתו המכריחים לכאן בדעתו לאיסור]. וכן פסק בשו"ע סי' רסד ס"ז שאם כרך זפת או שעוה או חלב סביב הפתילה מדליקין בו.

ונמצא שליתן השעוה בתוך נר במקום שמן אסור שהרי השעוה נמנית במשנה בין פסולי השמנים, וליתן השעוה בתוך נר יחד עם שמן כשר מותר לכו"ע וצ"ע בדעת חכמי נרבונה בטעם ההיתר, ולכרוך השעוה סביב הפתילה לרש"י ותוס' והרא"ש [אף בדעת הרי"ף] ורבינו יונה ובעה"מ מותר ולרב שרירא וחכמי נרבונה והרמב"ן והמ"מ והשה"ג [אף בדעת הרי"ף והרמב"ם] אסור, ולעשות מהשעוה פתילה מותר לכו"ע דאין לך היתר שמנים גדול מזה והרי שנינו לגבי נר שעוה דמכאן ואילך פסול שמנים ולא פסול פתילות.

היוצא מן העץ

שנינו במשנה [כז:]: כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן, וה"ט דהשמנים היוצאים מן העץ אינם נמשכים אחר הפתילה והפתילות היוצאות מן העץ אין האש נתפסת בהן. ובפשטות היינו כל היוצא מן העץ בכל אופן שהוא, וכן מוכח דעת התוס' בריש פרקין [כ: ד"ה בעמרניתא] שהקשו דלכש ששנינו במשנה הראשונה שאסור יש ללמוד איסורו מדין כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו ואמאי איצטריך למיתנייה במשנת במה מדליקין. אך הרשב"א תירץ ע"ז בתירוץ השני שאין פסול אלא היוצא מן העץ ע"י כתישה משא"כ מה שמוציאין מן העץ בעין כגון לכש שהוא הצמר שבין הקליפה לעץ הארוך, וכ"כ המאירי שהיוצא מן העץ היינו היוצא אחר כתישה וטויה, ונמצא שלהמאירי והתירוצ' השני ברשב"א היוצא מן העץ בעין מדליקין בו מלבד מה שמפורש במשנה לאיסור, ולתוס' כל היוצא מן העץ אפילו בעין אין מדליקין בו.

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

רש"י פירש שהיוצא מן העץ כגון קנבוס וצמר גפן שאין לעשות מהן פתילה, וכדעתו האריך להוכיח המהר"ם מרוטנבורג בתשובתו [הוצאת מ"י ח"ג ספר סיני סי' שנו] והסיק שהמחמיר כרש"י תבוא עליו ברכה ומשמע דלא פסיקא ליה לגמרי לאיסור, והביאו תלמידו ההגמ"י פ"ה משבת אות ו. ודעת ר"ת בתוס' דצמר גפן וקנבוס לא חשיבי עץ ממש ומותר לעשות מהן פתילה, וכן הביא הרא"ש סי' א בשם תשובת הגאונים. ודעת הרא"ה [הובא בשיטה להר"ן] שמדליקין בצמר גפן כיון שהוא יוצא מן הפרי שמבואר בגמ' [כו.]. שמדליקין בו אך אין מדליקין בקנבוס, וכן הביא הא"ר סי' רסד סק"ב בשם היראים והריקאנטי והרוקח, וכ"כ המאירי, והמאירי הביא ש"א שמדליקין בקנבוס אחר התיקון ומשמע שלפני התיקון אין מדליקין בו. והרמב"ם פ"ה משבת ה"ח כתב שמדליקין בצמר גפן ובב"י סי' רסד משמע דהרמב"ם מתיר אף קנבוס וכן פסק בשו"ע [ס"א] כר"ת שמדליקין בקנבוס ובצמר גפן, מיהו הב"י לא הביא כלל את דעת הרא"ה והמאירי והיראים והריקאנטי והרוקח המחלקים בין צמר גפן לקנבוס שצמר גפן מותר וקנבוס אסור ולכן הנך ראשונים יוכלו לסבור אף בדעת הרמב"ם כמותם מדהזכיר להיתר רק צמר גפן ולא קנבוס].

פתילה שאינה מחורכת ובגד שהפכו לפתילה ביו"ט ובחול
שנינו במשנה [כח:]: פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה רבי אליעזר אומר טמאה היא ואין מדליקין בה רבי עקיבא אומר טהורה היא ומדליקין בה. ויש שתי לשונות בגמ' כיצד להעמידה. לרבי אליעזר א"ר אושעיא וכן א"ר אדא בר אבהה מיירי ביו"ט שחל בערב שבת ובבגד בשיעור מצומצם של שלושה אצבעות על שלושה אצבעות, ומחלוקתם שלר"ע קיפול הבגד לצורת פתילה מבטלו מתורת בגד ולרבי אליעזר אין הקיפול מבטל אלא ההבהבה ולכך כשלא הבהב עדיין הוי בגד וכיון שצריך להדליק ברוב הפתילה [כמבואר בגמ'] ואחר שמדליק מעט נתמעט משיעור ג' על ג' והוי שבר כלי וקיי"ל כרבי יהודה שאין מסיקין ביו"ט בשברי כלים ונמצא שאינו יכול להדליק נר שבת בפתילה זו, משא"כ לר"ע שאחר שקיפל שוב אינו כלי כלל ומדליק בעץ בעלמא ולא בשבר כלי; ולרבא נחלקו בכל שבת שלרבי אליעזר אין מדליקין בפתילה שאינה מחורכת כיון שאינה דולקת יפה וחיישינן שמא יטה ולרבי עקיבא מדליקין אף בפתילה שאינה מחורכת.

ונמצא שלרבי אליעזר צריך להבהב הפתילה ולחרכה ולרבי עקיבא אין צריך, והמרדכי [רמז רפט] הביא בשם ר"י שהבהב קל דרך העברה באש בעלמא צריך לכו"ע ואף לרבי עקיבא אלא שלר"א צריך הבהב גמור שידליק הנר ויכבהו ובזה קיי"ל כרבי

עקיבא שדי בהבהוב קל [והתוס' דף כט. ד"ה רבא כתבו שבחינם נהגו להדליק ולכבות דהא לא קי"ל כר"א אלא כר"ע, והרא"ש סי' יח כתב שמנהג יפה הוא כדי שתהא האש נאחזת בפתילה היטב]. אמנם לרב אושעיא ורב אדא בר אהבה אף לר"א אין צריך להבהב אלא ביו"ט שחל בע"ש אם היה שיעור הפתילה ג' על ג' בצמצום, וצ"ע לר"י שבמרדכי אם אף רב אושעיא וראב"א מודים דצריך הבהוב קל או שמא אין הם נוקקים כלל להבהוב בע"ש שחל בחול.

סמרטוטים

עוד מבואר בגמ' [כט.] שלרבי אליעזר אין מדליקין בסמרטוטין שאינם מחורכים, ותוס' הביאו שגירסת התוספתא שאין מדליקין בסמרטוטים אפילו מחורכים וכתב הרא"ש שכן עיקר, אך הרי"ף גרס כלפנינו ונמצא שלדעתו מדליקין בסמרטוטים מחורכים, והשו"ע סי' רסד ס"י פסק שאין מדליקין בסמרטוטים אפילו מחורכים, ופירש המ"ב הטעם כיון שאין האש נאחזת בהן יפה.

שמנים שאינם נמשכים אחר הפתילה

שינו במשנה [כ:]: שאין מדליקין בשמנים שכמבואר בגמ' [כא.]. אין הם נמשכים אחר הפתילה: זפת; שעווה שהיא פסולת הדבש; שמן קיק – ובגמ' אמר שמואל שאילתינהו לכל נחותי ימא ואמרו לי עוף אחד יש בכרכי הים וקיק שמו והשמן הוא שמן היוצא מהעוף הזה, ולרב יצחק בריה דרב יהודה היינו שמן הנעשה מגרעיני צמר גפן, ולריש לקיש היינו קיקיון דיונה; אליה; חלב.

ואיתא במשנה נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבושל, וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו, ובגמ' [כא.]. אמר רב ברונא אמר רב שאין מדליקין בחלב מהותך אלא אם נתן בו גם שמן כשר וה"ט דגזרינן אטו חלב שאינו מהותך שאינו נמשך אחר הפתילה אבל חלב מהותך נמשך אחר הפתילה ואי לאו הגזירה היה כשר, ורש"י לקמן [כד:] פירש שחלב מהותך היינו מבושל ופירש בגמ' [שם] שהסוגיא העמידה דהנפקותא בין ת"ק דמתני' [כ:]: שמנה את החלב ברשימת פסולי השמנים לבין חכמים שאמרו שאחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו דחד מינייהו סבר כרב ברונא אמר רב שבתערובת שמן מותר להדליק בחלב מהותך ואידך סבר דאף בתערובת אין מדליקין בחלב מבושל-מהותך, ולא מסיימי מיהו המתיר ומיהו האוסר. אך ר"ת [הובא בריטב"א, ועי' בתוס' לקמן כו. ד"ה איכא בינייהו] והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן פליגי על רש"י ופירשו דמהותך אינו מבושל אלא שנמס והרי הוא כשמן משא"כ מבושל שהוא כשנקרש, והגמ' [כד:] העמידה את מחלוקת ת"ק וחכמים

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

לגבי חלב דחד סבר שלא אסרו אלא חלב מבושל אבל חלב מהותך מותר ע"י תערובת שמן ואידך סבר שאף חלב מהותך אסור לגמרי ואף בתערובת, והיינו שנחלקו בדינו של רב ברונא, ולא מסיימי מה דעת ת"ק ומה דעת חכמים. ועי' במג"א סי' רסד סק"א שלמד בדעת הרמב"ם והשו"ע כרש"י מדסתמו, ועי' בראש יוסף להפמ"ג [כד: ד"ה ודע עוד] שדקדק בלשון הרמב"ם פ"ה ה"ט "חלב שהתיכו" דהיינו שכבר התיכו ועתה נקרב והיינו חלב מבושל וכרש"י.

שמן שריפה

במשנה דריש פרקין נמנה גם שמן שריפה שהוא שמן תרומה שנטמאו וצריך לשורפו שאין מדליקין בו, ונחלקו האמוראים בגמ' [כג:]: אם איסור הדלקה בשמן שריפה הוא בכל ערב שבת או רק בע"ש שחל בו יום טוב, שלרבה בכל ע"ש אין מדליקין בשמן שריפה שכיון שמצוה לבערו חיישינן שמא יטה את הנר כדי שהשמן יתבער מהר ואף ביו"ט שאין איסור להטות גזרינן אטו שבת ופי' התוס' שכיון שאין הטעם משום שאין האש נתלית יפה כשאר פסולי שמנים אלא הוא טעם שונה לכך חיישינן שיבואו להתיר גם בשבת, ולרב חסדא לא חיישינן לזה ובכל ע"ש מותר להדליק בשמן שריפה ואין אסור אלא ביו"ט שחל בערב שבת כיון שאין שורפים קדשים ביו"ט.

שאר הפסולים להדלקה

במשנה [כד:]: אמר רבי ישמעאל שאין מדליקין בעטרן שהוא היוצא מן העץ ע"י האש אחר שיצא ממנו הזפת, וטעמו מפני כבוד השבת ופירשה הגמרא [כה:]: שכיון שריחו רע יש לחוש שיצא ויאכל סעודתו מחוץ לבית והמצוה היא שיהיה הנר דולק במקום שאוכל. ואיתא במשנה שלחכמים מדליקים בעטרן ובכל השמנים, כגון שמן שומשומין ושמן שומשומין ושמן אגוזים ושמן צנון ושמן פקועות שהוא דלעת מדברי ובנפט, אמנם נפט לבן מבואר גמ' [כו:]: שאין מדליקין בו ואף בחול מפני שהוא עף, וכן אין מדליקין בטבל טמא ואף בחול כיון שאסור להסיק בו.

וכן שנינו במשנה שלחכמים מדליקים אף בשמן דגים, ולרש"י [כד: ד"ה ה"ג נחום] הוא מקרבי דגים שנמוחו ופירש [כו:]: שמסקנת הגמ' [שם] שבזה נחלקו סומכוס ות"ק אם שמן דגים מותר להדליק בו או שצריך להוסיף בו שמן כשר כדברי רב ברונא אמר רב [כא:]: ורב ברונא כחד מהנך ולא מסיימי כמאן, ולתוס' ור"ח [כא:]: לאו היינו שמן דגים וכתבו תוס' [כו: ד"ה איכא בינייהו] שהוא שמן הבא מעינו של הדג ולכו"ע מדליקין בו אף בלא תוספת שמן כשר כיון שהוא צלול ונמשך אחר הפתילה ולא נחלקו ת"ק וסומכוס אלא בקרבי דגים שנמוחו שהוא דבר אחר ונחלקו בדבר ברונא שאף

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

הוא מיירי בקרבי דגים שנמוחו ולא בשמן דגים, ולא פירשו התוס' מהם שתי השיטות במחלוקת דסומכוס ורבנן, והרמב"ן [כא.] כתב גם הוא כתוס' וכתב [כו.] שאפשר לפרש במחלוקת סומכוס ורבנן בשני אופנים חדא דחד סבר שמדליקין בשמן דגים לבדו ובקרבי דגים שנמוחו רק ע"י תערובת שמן ואידך סבר שמדליקין בשמן דגים ע"י תערובת שמן ובקרבי דגים שנמוחו לעולם לא, ועוד פירש שלכו"ע מדליקין בשמן דגים לבדו ונחלקו בקרבי דגים שנמוחו אם מדליקין בהן ע"י תערובת שמן כדרב ברונא או שאין מדליקין בהן כלל. והרשב"א ג"כ ס"ל כתוס' ור"ח והרמב"ן, ופירש [כו.] כפירוש הראשון ברב"ן במחלוקת ת"ק וסומכוס, ובריטב"א [כו.] משמע כהפירוש השני ברמב"ן.

ונמצא שהראשונים פירשו בדעת רש"י דשמן דגים דמתני' [כד:] ודברייטא [כו.] היינו קרבי דגים שנמוחו ונחלקו עליו בזה, אך הב"י בס"י רסד כתב שרש"י דקדק לומר במשנה ששמן דגים הוא מקרבי דגים שנמוחו ולא הקרביים עצמם אלא שמהקרביים מוציאים שמן צלול ושרי להדליק בו, וצריך לפרש כמ"ש במרכבת המשנה [פ"ה ה"ט] ליישב דעת הב"י מקושיית המל"מ דלהב"י לרש"י בברייטא שמן דגים היינו קרבי דגים שנמוחו ממש כרב ברונא אמר רב שבזה נחלקו ת"ק וסומכוס אם מדליקין בו לבדו או רק ע"י תערובת שמן יצו"ש במרכבת המשנה מה הכריחו להב"י לפרש כן.

ועוד שנינו במשנה [כד:] שלרבי טרפון אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד, ובגמ' [כו.] שלרבי ישמעאל בן ברוקה אין מדליקין אלא ביוצא מן הפרי כגון שמני שומשומין ואגוזים וצנונות ופקועות אך אין מדליקין בשמן דגים ועטרן [וכן צרי דלהלן], ובדברי רבי שמעון שזורי בברייטא שבגמ' [שם] בגמ' לפנינו הגירסא שלדעתו מדליקין בשמן פקועות ובנפט והתוס' כתבו שאפשר שצריך לגרוס שלדעתו אין מדליקין בשמן פקועות ובנפט.

ובגמ' [כה:] אמר רבי שמעון בן אלעזר שאין מדליקין בצרי כיון שריחו הטוב נודף ויש לחוש שיקח בשבת מהשמן ויעבור בזה משום מכבה, ועוד מפני שהוא עץ ונדבק בכותלי הבית ומדליקם ופירשו התוס' שמתוך שיהיה בהול שלא ישרפו הכתלים יכבה את הנר בשבת.

פסולי פתילות ושמנים בנר יום טוב

הנה ביו"ט אין איסור להטות, ולפיכך פשוט שלפי מה שכתבו רש"י והרמב"ם בהלכותיו שטעם האיסור להדליק בפתילות שאין האור נאחזת בהן יפה ובשמנים שאין נמשכין אחר הפתילה משום חשש שמא יטה לפי"ז מותר להדליק בפתילות ושמנים אלו ביו"ט.

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

אמנם לפימ"ש הרמב"ם בפיה"מ שהאיסור הוא משום שמא יניח את הנר ויצא ויאכל סעודתו בחוץ הטעם הזה שייך אף ביו"ט, ולפי"ז אפשר דאין להדליק נר יו"ט בפתילות ושמנים אלו.

אמנם פתילת בגד בשיעור ג' על ג' בצמצום שקפלה ולא הבהבה לרבי אושעיא ורב אדא בר אהבה שרבי אליעזר אוסר להדליק בה רק ביו"ט שחל בערב שבת ומשום דאין מסיקין בשברי כלים א"כ ה"ה בנר יום טוב שלא ידליקנו אם מדליק אחר התקדש החג. וכן שמן שריפה שנתבאר שלדעת רב חסדא אין מדליקין בו ביו"ט שחל בערב שבת משום שאין שורפין קדשים ביו"ט ה"נ כשמדליק נר יום טוב ביו"ט.

וכן עטרן שלרבי ישמעאל אין מדליקין בו משום שמא יניחנו בבית ויצא מפני ריחו הרע ויאכל סעודתו בחוץ ה"נ לדעתו אין להדליק בו נר יום טוב. וכן אין להדליק בנפט לבן שהוא עף וחיישינן שיכבהו מתוך שבהול על רכושו ובטבל טמא היות ואין מסיקין בו. וכן אין מדליקין בצרי כיון שהוא עף.

עירב דבר שמדליקין בו בדבר שאין מדליקין בו

שנינו [כא]. בעא מיניה אביי מרבה שמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מהו שיתן לתוכן שמן כל שהוא וידליק, מי גזרינן דילמא אתי לאדלוקי בעינייהו או לא אמר ליה אין מדליקין מאי טעמא לפי שאין מדליקין, ופירש רש"י גזירה שמא ידליק בשמן הפסול לבדו. והר"ן הביא פירוש נוסף לפי שאינו דולק היטב כלומר שעדיין אינו נמשך לגמרי אחר הפתילה אם מעורב בו שמן שאינו נמשך. וכן נראה רהיטת לשון הרמב"ם פ"ה משבת ה"ט שכתב "מפני שאין נמשכין". אמנם המ"מ הביא בשם גאון שהפירוש הוא לפי שכשייגמר השמן הכשר יוותר רק השמן הפסול ולא יימשך אחר הפתילה, ולפי"ז נראה דאם נתן כמות השמן הכשר יתר על כמות השמן הפסול דשרי, וכן משמע בסוגיא דבעא אביי מהו שיתן לתוכן שמן כל שהוא וידליק דמשמע שהוא מיעוט אך אם נתן שמן כשר יתר על השמן הפסול י"ל דשרי. אמנם דברי הרמב"ם והפירוש השני בר"ן צריכים עיון טובא דבהמשך הגמ' איני והאמר רב ברונא וכו' מבואר בגמ' שהאיסור לערב שמן כשר בשמן פסול הוא משום גזירה. ועי' בבית הלוי עה"ת [לחנוכה] בסוגיין שהציע בדעת הרמב"ם שכיון שאין נמשכין ע"כ גזרינן אך אם היו נמשכין לגמרי אין לגזור, וצ"ע.

עוד מבואר בסוגיא דאם כרך פתילה שמדליקין בה עם פתילה שאין מדליקין בה כגון אגוז אין מדליקין בה, וה"ט ג"כ לרש"י משום גזירה ולהרמב"ם לפי פשוטו ולהפירוש

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

השני בר"ן משום דעדיין האור מסכסכת בהן. ומבואר בגמ' דאסור רק אם נותן את הפתילה הפסולה כדי להדליק גם בה, אבל להקפות מותר.

ולהקפות פירש רש"י לא היו מדליקין האגוז אלא סומך עליה הפתילה להציפה שלא תטבע בשמן. והרא"ש והטור והריטב"א פירשו בדעת רש"י שאינו מדליק את האגוז עצמו כלל אלא רק נותנו תחת הפתילה וכן מוכח בדעת הרשב"א שתמה על המנהג בזמנו להדליק בצמר גפן עם גמי ומוכח דס"ל שאין להדליק את הפתילה שניתנה כדי להקפות. אמנם המ"מ פ"ה משבת ה"ו למד בדעת רש"י שכשנותן להקפות דשרי הוא אף אם מדליק גם את הפתילה הפסולה ומ"ש רש"י "לא היו מדליקין האגוז" פירש הב"י סי' רסד בדעת המ"מ בדעת רש"י שהכוונה שלא היו מתכוונים להדליק את האגוז.

והרי"ף [לגירסת הר"ן והרא"ש] פירש שלהקפות היינו להעבות ראש הפתילה כדי להוסיף אורה, והיינו שמדליק אף את האגוז עצמו, וכ"כ בפירוש ר"ח. וכוונתם שאינו מקפה כדי שיהיה האור משתי הפתילות יחד אלא שמטרתו שהאור היוצא מהפתילה הכשרה הוא יהיה גדול יותר ולכך מעבה את הפתילה הכשרה בפתילה שאינה כשרה, וכיון שכוונתו להגדיל את האור היוצא מהפתילה הכשרה חשיב להקפות ולא להדליק ושרי [כ"כ בגליון מהרש"א וכן משמע בלשון הבי"ר רס"ד יעו"ש שכתב "בפני עצמו"]. וזהו ביאור דברי הרא"ש [סי' ב] שפירש בדעת הריף דבכוונה תליא מילתא שלהדליק ולהקפות מעשה אחד הוא ואם נתכוון להדליק פסול ואם נתכוון להקפות כשר. והמאירי כתב ג"כ כדברי הרי"ף דלהקפות הוא להעבות הפתילה כדי להוסיף אורה, אך כתב דסימן לדבר מהו להדליק ומהו להקפות שאם כרך סביב כל הפתילה הוא להדליק ואם כרך רק סביב ראשה הוא להקפות, ומשמע דלאו בכוונה תליא מילתא ודלא כהרא"ש בדעת הרי"ף. ועיי"ש במאירי שהביא שיש מפרשים שלהקפות היינו להכביד ראש הפתילה שלא תקפה בשמן מרוב קלותה, ומשמע אך להעבות כדי להרבות אורה היינו להדליק וכרש"י.

וכל זה לגירסת הר"ן והרא"ש ברי"ף, אך המ"מ [שם] גרס ברי"ף שלהדליק היינו להעבות הפתילה להוסיף אורה ולהקפות היינו להקשות הפתילה שמדליק אף את האגוז אך אין כוונתו להוסיף אור ואף לא להרחיב את האור היוצא מהפתילה הכשרה אלא להעמיד הפתילה ע"י האגוז [כן פירש הב"י סי' רסד בדעת המ"מ, והיינו כפירוש המ"מ בדעת רש"י שלהקפות הוא להעמיד הפתילה אך מדליק גם את האגוז].

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

והרמב"ם פ"ה ה"ו כתב שלהעבות הפתילה כדי להוסיף אורה אסור, ולהקשותה כדי שתהיה עומדת ולא תשתלשל למטה מותר. ופירש המ"מ דעתו בפירושו ברי"ף וברש"י שמדליק אף את האגוז אך אין מטרתו אלא להקשות הפתילה ולהעמידה, וכן פירש המאירי ברמב"ם. אך הטור סי' רסד פירש ברש"י וברי"ף דנחלקו כהרא"ש ושאר [ודלא כהמ"מ], וכתב שהרמב"ם כהרי"ף, וא"כ לפירושו כוונת הרמב"ם "להעבות הפתילה כדי להוסיף אורה" היינו שידלק האגוז בזכות עצמו ולא רק כהרחבת הפתילה הכשרה שזה פסול אף להרי"ף, ולהקפות הוא שיעמיד הפתילה ולא תיפול וה"ה להרבות את אורה של הפתילה הכשרה עצמה.

נמצא: להעבות הפתילה כדי להוסיף אורה שיהיה אור גם מהאגוז כשלעצמו, לכו"ע אסור דהיינו להדליק; להעבות הפתילה כדי להוסיף ולהרחיב את אורה של הפתילה הכשרה עצמה, לרש"י והרשב"א היינו להדליק ואסור וכן להמ"מ בדעת הרמב"ם והרי"ף וכן להמאירי בדעת הרי"ף, ולשאר ראשונים בדעת הרי"ף ולהטור אף בדעת הרמב"ם היינו להקפות ומותר, ותליא מילתא להרא"ש בכוונה ולהמאירי אם כרך ראש הפתילה היינו להקפות ומותר ואם כרך סביב הפתילה כולה היינו להדליק ואסור; להקשות הפתילה כדי שלא תיפול ומדליק אף את האגוז עצמו יחד עם הפתילה, להרי"ף והרמב"ם וכן להמ"מ בדעת רש"י מותר, ולהרשב"א וכן להרא"ש והטור והריטב"א בדעת רש"י אסור; להקשות הפתילה כדי שלא תיפול ומדליק רק את הפתילה הכשרה לכו"ע מותר.

וכתב הרא"ש [סי' א] שי"א שאם כורך השמן הפסול סביב הפתילה שיהיו צמודים ממש שרי להדליק ואפילו אם שניהם פסולים, שהרי לא שייך הטעם שאין השמן נמשך אחר הפתילה שהרי הם צמודים ומה"ט גם אין שייך הטעם דהאור מסכסכת בהן. אך הביא דר"ת פליג, ואכן השו"ע לא הביא דין זה.

כבר הבאנו שהרשב"א תמה על המנהג לכרוך גמי בצמר גפן ולהדליק כיון דס"ל כרש"י שלא הותר אלא כדי לסמוך הפתילה ע"י האגוז אך אין להדליק אף את האגוז, וכתב הרשב"א ליישב המנהג דאפשר שהאיסור לכרוך הוא רק בדבר שראוי לפתילה אלא שפסול ולכך יש לגזור כדי שלא יבוא להדליק בדבר הפסול לבדו, אך גמי אינו ראוי לפתילה כלל וליכא למיחש שידליקו בו. אך להפירוש השני ברי"ף ולרהיטת לשון הרמב"ם פשוט דאף כה"ג אין להדליק דעדיין האור מסכסכת בו ואינו נמשך אחר הפתילה [שלפונ"ר דעתם בתערובת פתילות כמו שכתבו לגבי תערובת שמנים, ויל"ע].

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

והשו"ע סי' רסד ס"ב פסק שאם כרך דבר שמדליקין בו בדבר שאין מדליקין בו, אם להעבות הפתילה כדי להוסיף אורה אסור, ואם להקשותה שלא תיפול מותר, והוא העתק לשון הרמב"ם. ופירש המג"א סק"ה שאם להקשותה מותר להדליק אף את האגוז שאין מדליקין בו וכדעת הרמב"ם שלהמ"מ זו אף דעת רש"י והרי"ף.

התוס' [כ: ד"ה עד כאן] הביאו בשם בני נרבונא שאם נתן בנר נר שעוה יחד עם שמן מותר, וזה הפירוש לדבריהם בדברי הגמ' גבי נר שעוה דמכאן ואילך פסול שמנים היינו שאין אסור שעוה אלא בהיותה לגמרי במקום השמן אך בצירוף עם שמן מותר. והקשו התוס' דהא הוי כרך דבר שמדליקין בו בדבר שאין מדליקין בו שאסור. וכבר הבאנו בדין הדלקה בנר שעוה שהרשב"א הציע לבאר בדעתם דנר שעוה הוי כחלב מהותך וקרבי דגים שנמוחו שנמשכים אחר הפתילה ואין איסורין אלא משום גזירה ולא גזרינן גזירה ולגזירה. אך דחה זאת דהו"ל לרב ברונא [כא]. לכולל את נר שעוה בכלל אלו שמותר לערבן.

הדליק מפתילות ושמנים האסורים

כתבו התוס' ישנים [בתוס' כא. ד"ה מפני] בשם מהר"א שאם יש בבית נר אחד שנעשה מפתילות ושמנים כשרים מותר להשתמש בנרות אחרים שנעשו מפתילות ושמנים אסורים, כיון שע"י הנר הכשר יזכור ולא יטה את שאר הנרות.

עוד הביאו התוס' בשם ר"ש מקוצי שדבר שאפשר לעשותו אף בלא נר מותר לעשותו לאור כל נר ואפילו לאור נר שנעשה מפתילות ושמנים פסולים.

וכ"כ הרמ"א סי' רסד ס"א שאסור להשתמש לאור נר פסול אלא שימוש שאפשר לעשותו בלא נר, וכתב עוד שלצורך שבת יש להקל. והביא שי"א כדברי מהר"א שאם יש נר אחד מדברים המותרים מותר להשתמש אף לאור הנרות שנעשו מדברים האסורים.

ההדלקה

הברכה

התוס' [כה: ד"ה חובה] הביאו שי"א שאין לברך על הדלקת נר שבת כמו מים אחרונים שנאמר עליהם שהם חובה ואין מברכין עליהם, או מטעם שאם היה דולק ועומד א"צ לכבותו ולחזור והדליקו. והנך י"א הוא רבינו משולם ששאל לר"ת והשיב לו כמובא

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

בספר הישר, ור"ת דחה טענותיו והביא אף בשם הגאונים שמברכין על נר שבת. וכ"כ הרמב"ם פ"ה משבת ה"א. והראב"ה [סי' קצט] והמרדכי [רמז רעג] כתבו דבירושלמי בפרק הרואה מבואר שצריך לברך על של שבת אקב"ו להדליק נר של שבת ועל של יום טוב אקב"ו להדליק נר של יום טוב, ובירושלמי שלפנינו ליתא. וכתב הראב"ה דמה דאיתא בגמ' שהדלקת נר בשבת חובה אין הכוונה כמשמעות טענת רבינו משולם דלאו מצוה היא אלא שמחמת המצוה קבלוה עליהם כחובה.

ואפשר שיסוד המחלוקת בזה הוא שלרבינו משולם אין מצוה ממש בהדלקת הנר אלא שחייבו חכמים שיהיה לו אור בביתו בשבת ומעשה ההדלקה אינו אלא כדי שיהיה לו אור, אך להגאונים ור"ת והרמב"ם והראב"ה ציוו חכמים להדליק ולכך מעשה ההדלקה הוא מצוה. ואף שהרמב"ם כתב בפ"ה ה"א "ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת", אפשר שכוונתו שזהו הטעם שציוו על מעשה ההדלקה, או שנקט הך לישנא כיון שמלבד עצם מעשה ההדלקה עוד צריך שיהיה נר דלוק ונפק"מ לשאר החדרים כמש"נ למעלה בדין חיוב ההדלקה ומקומה מהמג"א בדעת מהר"ם שהובא במרדכי. מיהו אפשר שאף לר"ת ודעימיה עיקר המצוה הוא שיהיו הנרות דולקים אלא דס"ל שאף על הכשר מצוה מברכים, וכמו שמבואר בתרוה"ד סי' קב שהדלקת נר חנוכה אף היא הכשר המצוה וכמש"נ בבירור הלכות חנוכה [ועדיין יתכן שיסוד פלוגתתם היא האם מעשה מצוה שהוא הכשר חשיב מעשה מצוה בפ"ע ולכן לר"ת יש לברך עליו, ודוק].

מבואר בפסחים [נג:]: שיום הכיפורים שחל בשבת מדליקין בו, ושחל בחול מקום שנהגו להדליק מדליקין ומקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין. ולגבי הברכה כתב הרא"ש ביומא [פ"ח סי' כז] שבין בשבת ובין כשמדליקין בחול מברכין כמו בשבת, והמרדכי במכילתין [רמז רעג] הביא שרק ביוהכ"פ שחל בשבת מברכין משום כבוד השבת אך כשחל בחול שמדליקין רק משום שלום בית אין מברכין, והמרדכי ביומא [רמז תשכח] הביא בשם ר"י שבחול אין מברכין דכיון דתלוי במנהג המקום לא תקנו חכמים ברכה אך בשבת מברכין, ובשם ספר המצוות הביא שאף כשחל ביום הכיפורים בשבת אין מברכין כיון שאין הנר לצורך האכילה.

קבלת שבת בהדלקת הנר

שנינו [כג:]: נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, וכתב הבה"ג דמי שיש לו את שניהם ידליק נר חנוכה קודם לכן כיון דבהדלקת נר שבת מקבל עליו שבת ושוב אינו יכול להדליק נר חנוכה. וכן דעת הר"ן. אך הרמב"ן והרשב"א והריטב"א

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

והרא"ש [בסוף הפרק] והמאירי והשיטה להר"ן בשם הרא"ה פליגי ע"ז וכתבו שאין מקבלים שבת בהדלקת הנר. והכל בו כתב שרק המדליק עצמו מקבל שבת, וכתב שאף אין מועיל לזה תנאי. אמנם במרדכי [רמז רצג] מבואר שמועיל תנאי ואם יתנה שלא לקבל עליו קדושת שבת מהני, ומבואר במרדכי שא"צ להתנות בפה אלא סגי בלב. ובשבלי הלקט סי' נט כתב שהדבר תלוי בדעת האדם אם נתכוון לקבל שבת בהדלקת הנר או לא, ונמצא שלדעתו א"צ להתנות להדיא אלא שאם לא נתכוון לקבל שבת בהדלקת הנר לא קיבל את השבת.

וכתב הרמ"א [סי'] שהמנהג שרק האשה המדלקת מקבלת, ותנאי מועיל לה. וכתב המ"ב [סקמ"ב] שאם האיש מדליק אינו מקבל שבת בהדלקתו.

זמן הברכה

הנה לרוב הראשונים דס"ל שאין מקבלים שבת בהדלקת הנר פשוט שמברכים לפני ההדלקה, וככל המצוות שמברך עליהן עובר לעשייתן.

ולהבה"ג שבהדלקה מקבלים את השבת, הנה הפשטות שמקבל שבת כבר כשמברך, וא"כ אחר שברך ייאסר עליו להדליק ונמצא שצריך לברך אחר ההדלקה, וכתב המרדכי [רמז רצג] שיתנה שלא יקבל שבת עד אחר ההדלקה והיינו כדעתו דתנאי מהני וכמש"נ למעלה ולכך יוכל להתנות ולברך קודם ההדלקה עובר לעשייתה, אמנם להכל בו דלא מהני תנאי על כרחך יברך אחר ההדלקה. והרמ"א [סי"ה] הביא די"א שמברך קודם ההדלקה וי"א שמברך אחר ההדלקה, ופירש המג"א סקי"ב את הי"א השני דאחר שמברך מקבל שבת ואסור לו להדליק, וצ"ע אם נתכוון כדי לצאת ידי דעת הכל בו דלא מהני תנאי או דכך יש לפסוק בשביל אלו שאינם מתנים ולא הוי דברים שבלב כל אדם. והרמ"א הביא בשם מהרי"ל שכשמברך אחר ההדלקה ישים יד על הנרות כדי שלא יהנה מהם עד סוף הברכה וכך הוי עובר לעשייתן כיון שרק מיד אחר הברכה מתחיל להנות מהנרות, וכתב דכן המנהג, וצ"ל דאף אם לדעת ר"ת עיקר המצוה הוא מעשה ההדלקה ולא שיהיו הנרות דולקים כמש"נ בדין הברכה [ולכך אם היה דלוק ועומד צריך לכבות ולחזור ולהדליק] מ"מ כיון שהוא סמוך למעשה ההדלקה לכן אם כיסה את הנרות בידו חשיב שעדיין לא נשלם מעשה ההדלקה עד שהסיר ידיו והתחיל להנות מהנרות, וצ"ע.

ועי' בביאור הלכה [סעיף ה' ד"ה אחר ההדלקה] שכתב שאיש המדליק שנתבאר שאינו מקבל שבת בהדלקתו או אשה שהתנתה שאינה מקבלת שבת בהדלקתה, להמג"א ג"כ

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

מברכים אחר ההדלקה משום דלא פלוג [וכלדהלן לגבי נר יו"ט] ולרעק"א מברכים קודם ההדלקה.

והמג"א סק"ב הביא שאשת הדרישה אמרה זכיון דכל הטעם שי"א שמברך אחר ההדלקה הוא משום שיטת הבה"ג שבהדלקה מקבל שבת א"כ ביו"ט דשרי להדליק יברך קודם ההדלקה, וכתב המג"א דלא פלוג, אך הדגול מרובה כתב שהצדק עם אשת הדרישה, וכ"כ הגרעק"א שהרי קיי"ל דתנאי מהני לצורך אלא דשלא לצורך חיישינן להפוסקים דלא מהני תנאי ולכך אין תקנה לברך אחר ההדלקה דווקא ולא שייך לומר בזה לא פלוג.

הבהוב הפתילה

נתבאר למעלה בדין הדלקה בפתילה שאינה מחורכת שלרבי אליעזר צריך להבהב הפתילה ולחרכה ולרבי עקיבא אין צריך, והבאנו שהמרדכי [רמז רפט] הביא בשם ר"י שהבהוב קל דרך העברה באש בעלמא צריך לכו"ע ואף לרבי עקיבא אלא שלר"א צריך הבהוב גמור שידליק הנר ויכבהו ובזה קיי"ל כרבי עקיבא שדי בהבהוב קל [והתוס' דף כט. ד"ה רבא כתבו שבחינם נהגו להדליק ולכבות דהא לא קיי"ל כר"א אלא כר"ע, והרא"ש סי' יח כתב שמנהג יפה הוא כדי שתהא האש נאחזת בפתילה היטב]. ונתבאר שם שלרב אושעיא ורב אדא בר אהבה אף לר"א אין צריך להבהב אלא ביו"ט שחל בע"ש אם היה שיעור הפתילה ג' על ג' בצמצום, וצ"ע לר"י שבמרדכי אם אף רב אושעיא וראב"א מודים דצריך הבהוב קל או שמא אין הם נזקקים כלל להבהוב בע"ש שחל בחול.

והשו"ע סי' רסד ס"ט פסק שאין צריך להבהב הפתילה, וכתב הרמ"א שמכל מקום נהגו להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהיה מחורכת ויאחז בה האור יפה.

הדלקה ברוב היוצא מן הפתילה

איתא בגמ' [כ:]: שצריך להדליק את הרוב היוצא מן הפתילה, וכן פסק השו"ע סי' רסד ס"ח. והטעם כתב הלבוש [ס"ח] כדי שתעלה השלהבת יפה מיד וכבהדלקת המנורה.

הדלקה מנר לנר

בסוגיא דחנוכה [כב.]: נחלקו רב ושמואל אם מדליקין מנר לנר, וכתבו הראב"ן סי' שמ והראב"ה סי' קצט שמחלוקתם גם בנר שבת ויו"ט שלרב אין מדליקין מנר לנר ולשמואל מדליקין מנר לנר [ופרטי ההלכות בזה נתבררו בבירור הלכות חנוכה יעו"ש].

בירור הלכות נר שבת ויו"ט

מיהו לרבינו משולם שאין המצוה במעשה ההדלקה אלא שיהיו הנרות דולקים אפשר דלכו"ע בנר שבת שרי להדליק מנר לנר.

הדלקה במקום ההנחה

מבואר בגמ' [כג.] לגבי נר חנוכה דהדלקה עושה מצוה ולא הנחה, ולכך הדלקה במקומה בעינן ולא ידליק במקום אחר ויניח במקומה. וכתב המרדכי [רמז רעג] בשם ה"ר יעקב ישראל דה"ה לנר של שבת שידליקנו במקום שצריך להיות מונח, והטעם כתב הלבוש כדי שיהיה ניכר שמדליקו לצורך שבת, וכתב המג"א סקכ"ג שלכך אם עמד הנר במקומו שעה מועטת יכול להניחו במקום אחר וכן יכול מיד להניחו במנורה באופן שעדיין ניכר שהוא לצורך שבת. ובלבוש משמע שבכלל לא יזיזנו במקומו כדי שיהיה ניכר שהוא לצורך שבת, והמ"ב [סקמ"ח] פסק שבמקום הצורך יש להקל.

אשה ששכחה להדליק

כתב הרמ"א סי' רסג ס"א שאשה ששכחה להדליק תוסיף מני אז נר נוסף בכל שבת.

כבה הנר

אם כבה הנר טרם קיבלו את השבת [בין אם התנו להשיטות דמהני תנאי או לשאר הראשונים דפליגי על הבה"ג אם לא התנו] יש לדון אם זקוק לו. ונראה דאם לר"ת [ראה למעלה בדין הברכה] גדר מצות הדלקת נר שבת הוא במעשה ההדלקה א"כ תליא מילתא במחלוקת האמוראים [כא.:-] שלרב הונא שנר חנוכה שכבתה זקוק לה ה"ה נר שבת ולשאר ולרב ורבי יוחנן ורב חסדא שאינו זקוק לה ה"ה נר שבת. אמנם נתבאר שרבינו משולם מחלק ביניהם וס"ל שבנר שבת המצוה שיהיה הנר דולק, א"כ אפשר דאף לרב ורבי יוחנן ורב חסדא וכהלכתא דבנר חנוכה כבתה אין זקוק לה כיון שכבר הדליק מ"מ מתקיימת המצוה רק כאשר הנר דולק, ואם כבה הנר אינו מקיים המצוה וצריך לחזור ולהדליק אם לא קיבל את השבת.